

Borbély László

A Sarkcsillagra néző szoba titka

Monológ Döbrentei Kornélról

Döbrentei Kornél

Petrás Mária

Fotó: Nyírkos Zsófia (MMA)

Sok-sok találkozás, könyvbemutató, beszélgetés – némelyik kimondottan barátinak mondható – intuitív erejétől felbátorodva, irodalomtörténetési és kritikai szerepkörben egyáltalán nem tetszelegve összegzem gondolataimat a közelmúltban hetvenedik születésnapját ünneplő Döbrentei Kornélról egy tavaly novemberi könyvbemutató ürügyén. A szeretet és a tisztelet erre bátorít, emellett még talán a hiányérzet is. Szemérmességem okán valószínűleg soha nem lettem volna hajlandó arra, hogy egy asztaltársaságban, pláne irodalmi esten mondatokba sűrítsem vele kapcsolatban mindazt, ami gyakorlatilag elmondhatatlan az objektivitás hírlapírói keretei között. A józan elemzőmunkát inkább meghagyom azoknak, akik Kornél személyiségének és életművének alaposabb ismerői. Ezalól elfogultságom miatt is felmentést kívánok kapni. Bölcselkedni pláne nem akarok. Emiatt maradok a monológnál, mely nem szab határt az érzéseknek sem az elbeszélőben, sem az olvasóban.

Ismeretségünk sok évvel ezelőtt egy irodalmi esten kezdődött egy kézfogással és egy biztató mondattal: „Ugyanazon a térfélen játszunk, tegezz nyugodtan!” Sajnos a térfélen játszó csapat létszáma egyre fogy, és az utánpótlás helyzete sem túl reménytelen. Mondhatni, drámai, ha már mindenáron ragaszkodom a monológhoz. Talán ezért sem hiábavaló ez a néhány felvázolt gondolat, hátha előcsalogat néhány fiatal, aki nem ijed meg saját árnyékától, és akit nem riaszt el a lőporszag. A Döbrentei Kornélt követő élethez persze ez nem elég, mert aki ilyesmire adja a fejét, annak mihamarabb szuronyrohamokkal is számolnia kell.

Kornéltól tudom, hogy „beavatni: az a művészet, a költészet lényege”. És hogy ez a beavatás miféle mélységekbe tör, arra rámutat a költőtárs, Serfőző Simon által vezetett Felsőmagyarország Kiadó gondozásában megjelent, válogatott (1969 és 2015 között született) és új prózai írásokat tartalmazó kötet.

Júdás, mint erkölcsi etalon? A kötet cím kihívó, lélektestig hatoló pengeváltásra sarkall, harcra önmagunk megőrzése végett. A költészet, az írás megvalósítási út Döbrentei Kornél számára, azon kevesekhez szól, akiknek volt és van bátorságuk az elfogulatlan véleményalkotáshoz, mely napjainkban sem kifizetődő, sőt néha kimondottan önvészélyes hajlam. Noha művészi mivoltában a szerző mindenekelőtt és -felett elmélyült lírikus alkat, apai és anyai ágon hivatásos katoná felmenői természetének örökségét tudatosan vállalva gyakorolja a külső és belső értelemben megnyilvánuló küzdelmet, a kiélezett, mindent eldöntő határhelyzetekben történő helytállást. Ahogyan kegyelemteli kiválasztottsága ciklusról ciklusra kibomlik az 1967 és 2007 közötti egybegyűjtött verseit tartalmazó *Tartsd meg a sziklát* című kötetben, úgy rajzolódik ki a *Júdás, mint erkölcsi etalon?* esszéiben az a legnemesebb értelemben vett lovagi út, amelyet kitartóan jár írói eszmélése óta. Egyébként javasolt a két könyv együttes olvasása annak belátására, hogyan transzmutálta Döbrentei a vele született harciasságot hősiességgé. Küzdelmében alaptermészete szerint a fény erői dominálnak, a „béke mindenáron”, a „ne legyen több háború”, a „ne legyen több vérontás” álszent szólamai távol állnak tőle. Elkötelezettsége, hite, akarata a magasrendűség helyreállítására irányul. Magányos lovag módjára tesz kísérletet lélektől lélekgig megküzdve, a létörvénylésbeli törésekből, szakadásokból, zuhanásokból eredő politikai kudarcok, emberi hitványságok, féltörődői boszorkányszombatok dacára is emlékezve és emlékeztetve az ember isteni képmás mivoltára, amelyet mindig a teremtmény tagad meg, hazudik le, árul el néha harminc ezüstért, máskor többért, esetleg egy tál lencséért. Azt beszéljük, hogy egykor még a „sötét középkorként” emlegetett nyugati világ megnyilvánulta előtt, az ókorban a lovagiság igen magas szintnek felelt meg, hiszen maguknál a rómaiaknál a patríciausi méltóság második fokozatának tekintették: felülről lefelé a senator után rögtön az eques, a „lovag” következett. Az eques pedig tulajdonképpen azt a réteget körvonalazta, amely a birodalmat tevőlegesen is képes volt fenntartani, megőrizni, megvédeni, kiterjeszteni és teljesebbé tenni. Döbrentei Kornélt kezdettől ilyesféle „küzdő-harcosnak” tekintettem.

Ehhez hasonló emelkedett beszédre nem volt idő a Magyar Művészeti Akadémia Kecské utcai Makovecz Szalonjában, ahol bemutattuk Kornél új könyvét, s egyúttal hetvenedik születésnapja alkalmából is köszöntöttük. Már amiatt sem, mert ilyenkor úgy illik, hogy az ünnepelté legyen a szó, ne szoruljanak háttérbe az őt köszöntő művészek, mindenekelőtt Faragó Laura és Petrás Mária, illetve a verseket és esszéket méltóképpen hangsúlyozó Dóka Andrea színművész és Szabó András előadóművész.

A paletta oly színes, széles és sokoldalú, hogy bele sem érdemes kezdeni a felsorolásba, hány nagyformátumú alkotóról ír a *Júdás, mint erkölcsi etalon?* című kötetben. Azért mégis néhány mérföldkő a teljesség igénye nélkül: Nagy László, Szervátiusz Tibor, Csurka István, Páskándi Géza, Bubik István, Marsall László, Weöres Sándor, Sinka István...

Szándékosan hagytam ki az egyik mérföldkővet, Csoóri Sándort, akiről éppen verset írt Kornél azokban a napokban: „Úgy érzem, bajtársak voltunk – emlékezett vissza Kornél, hangjában nem kevés fájdalommal. – A kettőnk közötti korkülönbséget a történelem kiegyenlítette. Hazudnék, ha azt mondanám, hogy néha nem vitatkoztunk. Sándor mindenkor szelíd és béketűrő volt, míg én bizonyos kérdésekben vonhaus keményebb, kegyetlenebb igazságokat hoztam magammal. Mindenkor harcos férfi maradt, ahogyan, úgy érzem, én is. Hogy birkózom meg a halálával? Daccal. Nem magamat akarom előretolni, legalábbis remélem, hogy nem ez tűnik most föl. Nemzedékének ki nem mondott mártírjai közé tartozik. Vannak a nemzedékének olyan tagjai, akik nem árulkodtak, és nem árultak el valami olyat, ami nemcsak eszmét jelenít meg, és magyarságot, mert ezt könnyű hangoztatni, hanem benső önérzetet sem sértettek meg. Nagyon fáj minden érték, ami távozik, mert hiába mondják, hiába hiszem, hogy van túlvilág meg sok minden egyéb transzcendens. Az ember intellektuálisan mégis nehezen fogja fel, hogy egy világító elme a látnokságával együtt egyszer csak úgy megy el, hogy többé nincs jelen, legfeljebb a művei lapozhatóak fel.”

Az elhangzó versekkel és esszészegletekkel megszakított beszélgetés során elkerülhetetlenül felmerült a kötet cím. Nagyon jó, hogy megtörtént,

mert a válaszban más tartalmak merültek fel, mint a kötetben szereplő azonos című esszében, íme: „A világban jelen vannak akaratok, szándékosan nem az összeesküvés szót használom, amelyek fel akarják nemcsak Európát, hanem más térséget, a magyarság sorsát is dúlni. Lassan minden természetesen természetellenessel helyettesítenek be, márpedig a természetellenes idegen az embertől, az ember erkölcsi érzékétől. Szeretem Kantot, aki azt mondta: van egy benső, ősi tudásunk, tehát nem csak szocializáció van. Az emberiségből kezdtek valakik, valamilyen szándékkal kinevelni azt, ami meghatározó, és ez nem valami pusztán istenhitre próbál visszavezetődni, hanem a saját bensőnkéről van szó. Lassan természetesen vesszük azt, hogy nem tartjuk be a szavunkat, azt, hogy a másikat hátba döfjük. Azt a fajta júdási magatartást vállaljuk át vagy viseltetik el velünk, vagy cselekedtetik meg velünk apró kicsi Júdások, akik mindenre képesek, ahol már nincsenek olyan eszmények, amelyek egy népet akár meg is tartanának. Valamelyik külföldi lap megírta, hogy Magyarország lélekszáma öt- és hatmillió között volna ideális gazdasági szempontból. A cím összetett. Egyet tudok, hogy Júdás legalább volt szíves felakasztani magát azelőtt, hogy bevágta volna a zsinagógába azt a harminc rettenetes pénzt. Ezek a mai kicsi Júdások már nem a régiek. Ezek nem vágják be, és tovább élnek. E mögött még sok minden más van. Egy erkölcsi romlásról van szó, amit napon-ta érzékel mindenki. Ennyire nem szabad eljátszani valamit, ami östörvényű. Ezekkel a dolgokkal szembe kell nézni, és olyan korszakomban voltam, amikor ezekkel a dolgokkal elkerülhetetlenül szembenéztem. Hogy világosan lássuk, ha ez így folytatódik, ha ennek nem vetünk gátat, nagy baj lesz. Mindenkinek egy élete van, de azt se hiszem, hogy arra születünk, hogy keresztre feszíttessünk, pedig ez itt a veszély, ha nem is azon a módon, ahogyan az az ókorban történt. A gyilkosok sosem kérnek elnézést, még annyit sem, ahogyan azt Nagy Gáspár megírta. Az ő magatartásuk miatt a megváltás ellehetetlenül. Olyan nincs, hogy az áldozat megbocsát, de a gyilkos semmit sem tesz. Vannak dolgok, amelyekről úgy érzem, szólnom kell, költőnek születtem, mi másról írok, ha nem sorskérdésekről. Esszéim nemcsak indulatból születtek, talán ér-

ződik rajtuk egy gondolati felépítettség is. Mert annyi sok vacakság, hamisság hangzik el, hogy az volt az érzésem, nem bírom elviselni. Rossz szembesülni azzal, ahogyan elemzők, kommentátorok mellébeszélését egyesek elengedik a fülük mellett, ahelyett hogy visszakérdéznének: hogy is van ez? Hozzáteszem: tisztelet a kivételnek. Van ilyen is, felkészült ember is, de egyre ritkaságszámba megy. Máról holnapra nemcsak emberek nem változnak meg, hanem tendenciák sem. A magyar intellektuális, belső erővel bíró, szabadságszerető nép. Sokáig tűr, aztán robban. Szóval tragikus, ha ez a Júdás-ügy így marad, noha a kötet címlapján kérdőjellel szerepel, hogy tényleg erkölcsi etalon-e?”

Az est folyamán Döbrentei életigenlő másságát számomra Püski István fogalmazta meg legszebben: „Két vagy három évvel ezelőtt készült velem egy riport a Magyar Katolikus Rádióban – idézte fel a legendás könyvkiadó örököse. – Sokféle kérdést kaptam a kiadónkról, a szüleimről, szépirodalomról. Választ vártak arra a kérdésre is, vajon mi a különbség a szüleim által kiadott szerzők és a maiak között. Azt feleltem, hogy a szüleim idejében az írók szemében fény volt. Most néhány ritka kivételtől eltekintve nincs. Azért vannak kivételek és az egyik az Döbrentei Kornél. Őt abba a világba sorolom, ahová Sinca Istvánt, Németh Lászlót vagy Szabó Dezsőt. Számomra nagyon fontos, amikor egy íróval, szerzővel találkozom, hogy fénylik-e a szeme. Tudniillik, Kornélt megörököltem édesapáméktól, és én nagyon hálás vagyok neki, amiért kitart mellettünk.”

Azokhoz, akik szándékosan – az okokat sorolhatnánk hosszasan – félremagyarázzák verseit, írásait, szóbeli megnyilvánulásait, kötetcímeit, nincs egy szavam sem, azonban nagyon is ajánlatos hálát adni azoknak, akik küzdelemre sarkallva, megszólítva érzik magukat.

Döbrentei a Sarkcsillagra néző szobában látta meg a napvilágot Pestszentimrén. Észak egyetemesen a kezdet, az eredet és a fény szimbóluma. Azon túl az emberi szem már vak, de lelkiileg érzi, hogy ott kezdődik az öröklét, önmagunk történelmi mivolta, amelynek újratemtéséhez ihletet és erőt ad Döbrentei életművének megvesztegethetetlen keménysége és tisztasága. Ne engedjük letörni a szárnyainkat!